

Jagttagelser fra en Reise i Storbritanien.

Foredrag i det Kgl. Landhuusholdningselskab den 31te Januar 1866 af
Landbrugscandidat Albert la Cour.

Efter at jeg i Sommer har været ansat af det kongelige Landhuusholdningselskab ved et af de engelske Dampskibe, som har udført Kreaturer her fra Landet, erholdt jeg af det nævnte Selskab en Understøttelse for paa en kort Reise at see noget af Englands og Skotlands Agerbrug, og idet jeg herved af- lægger min ærbødige Tak til det ærede Selskab, være det mig tilladt, her at meddele noget af hvad jeg har seet. Der vare flere ugunstige Omstændigheder, saaledes de korte Dage, den uheldige Aarstid, Landmændenes Frygt for Dvægpesten o. s. v., der gjorde, at jeg ikke havde saa meget Udbytte af Reisen, som jeg ellers kunde have haft, og hvad jeg her har at meddele, er ikke nogen samlet Beskrivelse af Englands Agerbrug, dertil er mit Kendskab til det for ringe, men kun adskillige af de Indtryk, jeg har modtaget derovre, om Gjenstande, som jeg mener har Betydning for os.

Naar man reiser for at see et fremmed Lands Agerbrug, gjælder det først og fremmest at holde sig de Forskjelligheder, begrundede i Klima og Naturforhold, som dette Land frembyder modsat vort eget, klart for Die, og vi maae ved Sammenligningen vel tage Hensyn til dem og klare for os,

hvorvidt de begrunde Fortrin i den ene eller anden Retning. Det, som strax falder i Øinene, er de høie Forpagtningsafgifter; af Jordeer, som vi herhjemme vilde kalde jevnt gode Rugjordeer, svares ca. 25 sh, og af gode Hvedejordeer ca. 42 sh pr. Acre, hvilket svarer til henholdsvis 15 Rdl. 27 St. og 25 Rdl. 64 St. pr. Td. Land. I flere Henseender er Storbritanien sikkert begunstiget fremfor os; det har et fugtigere Klima, og Vinteren er langt mildere. Dernæst er det selve Verdensmarkedet, saa at Landmanden faaer sine Varer bedre betalt, hvilket er af temmelig Betydning. Saaledes har paa Kornbørsen i Edinburgh Middelpriiserne for alt Korn, folgt der fra 1ste September 1864 til 30te August 1865, været for Hvede 39 sh 6 d, for Byg 27 sh og for Havre 21 sh 2 d pr. Quarter, hvilket svarer til 8 Rdl. 40 St., 5 Rdl. 73 St. og 4 Rdl. 49 St. pr. Td., altsaa betydelig høiere end hos os. Endelig have de engelske Forpagtere en Lettelse i Skatter, da det, som svarer til vor Hartkornsskat, hedes af Eieren, og Forpagteren har kun at svare Indkomsskat og Kommuneskat. Paa den anden Side er Arbeidskraften langt dyrere derovre, da der er saa megen Brug for Haandkraft, deels i de mange Fabrikker og deels ved offentlige Arbejder. Desuden gives i mange Egne den Ulempe, at det er de bedste Folk, som trække ind til Bjerne, og man har derfor ofte ondt ved at faae en solid og god Arbeidsstand. Dagleien er almindelig, navnlig i Fabrikdistricterne, 1 Rdl., og Lønnen for faste Folk svarende dertil, og for den Priis faaer man slet ikke mere udrettet end vi paa vore gode Gaarde, hvor Driften er ordenlig organiseret. Et Par Heste pløier sjelden mere end en Acre om Dagen, og selv om Englændernes Jord er sværere end vor, og om de end pløie dybere end vi, saa er ogsaa paa den anden Side deres Heste langt stærkere og burde kunne udrette mere. Heller ikke ere de Folk, de avle, meget store, ikke større, end vi have dem paa vore gode Gaarde. Paa jevn gode Jordeer er af Hvede $4\frac{1}{2}$, af Byg 5 og af Havre 7 Quarter pr. Acre en god Afgrøde, og det vil svare til 13, $14\frac{1}{2}$ og 20 Tdr. pr. Td. Land.

Forsvovrigt er det jo heller ikke at vente, at Jorden med den der brugelige Drift skulde kunne give meget høie Jold; en 4 eller 5 Marksdrift er temmelig streng, og man kan sikkert ikke hvert 5te eller 6te Aar fordre en stor Hvedeafrøbe. Det, som begrunder Agerbrugets Fortrin derovre, maa derfor være noget heelt andet, og gaae vi nærmere ind paa Sagen, ville vi finde følgende 3 Punkter at have den væsentligste Indslydelse, nemlig:

1) Udeluffelsen af Brakken, 2) Dyrkningen af Rodfrugter og 3) de hyppige Græsmarker.

Det, som vi søge at opnaae ved Brakken, nemlig at faae Jorden rensket og frugtbargjort og dens mekaniske Tilstand forbedret, derved, at den udsættes et heelt Aar for Luftsens og Plovens Indvirkning, det kan den engelske Landmand opnaae ad anden Vej, og han anseer med Rette Brakken for en usødvendig og dyr Ting, som han saavidt muligt bør søge at gjøre sig fri for. Desuden faaer Jorden ved den stadige Dyrkning og ved Udeluffelsen af de mange Græsmarker, efter hinanden, ikke Tid til at forvilde med Ukrud, saa man kan nok sige, at ved den i England brugelige Drift, Vegeldriften, bliver Brakken ikke saa nødvendig. Saa tilstøder den mildere Vinter jo ogsaa, at man omtrent hele Tiden kan være paa Marken og faae den tumlet og bearbejdet, og endelig er Dyrkningen af Rodfrugter et særdeles virksomt Middel, vel det vigtigste, til at udelukke Brakken. Det er næsten en fuldstændig Brakning, Jorden faaer i Roaaret; den skal være velbehandlet før Saaningen og holdes godt reen under Væxten, hvis Roerne skulle lykkes, og derfor bliver Arbejdet i Roaaret aldrig sparet. Der anvendes meest Omhu paa den, til den gives Staldgjødning (20 Karrelæs til een Acre), kunstig Gjødning (4 til 6 Centner pr. Acre) o. s. v., og det er ogsaa den Mark, man har meest Udbytte af, foruden det, at Roerne ere en udmærket Forfrugt. 27 Tons pr. Acre kan kaldes et jevnt godt Aars Middelhøst; det svarer til 390 Tdr. pr. Td. Land, og regner man 12 Tdr. Roer = 1 Td. Vhg, bliver det 32

Fold Byg. Desuden er der vist neppe nogen Afgrøde, der faaes saaledes betalt, da den jo som Fodbringsmiddel er af betydelig Vigtighed baade ved dens egen Foderværd, og ved den heldige Indflydelse, Koerne udøve paa Foderblandingen. Koedyrkingen er Hovedhjemmeligheden ved Englands Agerbrug; det er den, hvorom alting dreier sig, og det er den, som har bevirket, at Agerbruget der staaer paa et høiere Standpunkt. Naar Folk derovre tale om vore Kreaturer og mene, at deres Bygning er god, saa at der kunde dannes noget godt af dem, spørges der altid først, om vi dyrke Rodfrugter, da det ansees for en nødvendig Betingelse ved ethvert godt Dvæghold. Fodring med Rodfrugter er det første, Krydsning det andet; men uden det første menes Krydsningen ikke at kunne blive til noget. Som bekjendt dyrkes de efter en stor Maalestok, og man vil altid finde fra $\frac{1}{8}$ til $\frac{1}{4}$ af Marken besaaet med dem. Hovedsageligen er det Rotabage (Kaalrabi) og Turnips, kun sjelden seer man Kunkelroer, med Undtagelse af i det sydlige England, hvor de nok dyrkes temmelig almindelig. Det forbaufede mig, da vi jo fortrinsviis holde os til dem, men det maa vel være begrundet i Klimaet, og vor Sommer er vel ogsaa varmere, hvilket man mener Kunkelroen fordrer. — Behandlingen af Jorden til Koerne er selvfølgelig meget forskjellig. I Reglen pløies der dybt om Efteraaret, dernæst igjen i Mai Maaned, efter at Jorden er tumlet med Harver og Grubber. Englænderne behøve ikke at være saa nøieregnende med at holde paa Fugtigheden ved deres Foraarsbehandling af Jorden som vi, thi Fugtighed mangle de sjelden, og de faae oftere for meget end for lidt. Stalbgjøbningen føres enten paa før første Pløining om Foraaret, eller ogsaa opkammes Jorden umiddelbart før Saaningen, og al Gjøbningen, Stalbgjøbning tilligemed kunstig Gjøbning, spredes over Kammen, og disse kløves, hvorefter der saaes. De mene, at Rotabage og Turnips bør være saaebe inden Midten af Juni, saa at her næsten er et Par Maaneder om Foraaret at tumle Jorden i. Af Rensning med Haanden faae de i et alminde-

ligt Nar kun 2 Overgange, og ved den første blive de tillige udtyndede, saa Rensningsarbeidet bliver, selv med den høie Arbeidsløn, ikke egentlig dyrt; de kan have det for mellem 4 og 5 Rdl. pr. Td. Land. Den milde Vinter gjør, at de ikke behøve at være saa nøieregnende med Optagningen som vi. Ofte opædes de paa Marken af Faarene, navnlig naar Efteraaret ikke er for vaadt; det sparer en heel Deel Arbeide, og Faarene staae sig godt derved. Skulle de fortæres hjemme paa Gaarden, seer Indkølingen enten som her hos os, med Halm og et tyndt Lag Jord, eller ogsaa lægges de i smaa runde Hobe paa Marken, holdende 4 til 6 Tønder, dækkede med Roeblade og lidt Jord. Ofte bevares de paa den Maade, at man ved Høppeploven samler Jorden op om dem og lader dem staae saaledes hele Vinteren, ligesom man ogsaa ofte seer det gjort derved, at der drages en dyb Fure, hvori 4 til 6 Rader lægges ned, og derpaa lukkes den ved Høpning. Enkelte Steder seer man dem dækkede paa en eiendommelig Maade. De pakkes tæt sammen ved Siden af hverandre med Roden ned og Bladene op, og disse sidste danne da det eneste Dækningsmiddel. Koerne vil da gjennem Vinteren slyde adskillige Spirer, og man anseer dem i den Tilstand for meget gode for Jaar i Sammetiden.

Vi maae med Hensyn til Kobfrugtdyrkning siges at være lige saa heldig stillet som den engelske Landmand. Vor Sommer er vistnok mere tør, men ogsaa varmere, og det er jo en Kjendsgjerning, at vort Klima ikke i Reglen vil hindre Koernes Dyrkning. Vi dyrke dog mange Steder Kunkelroer med Held og have stundom Exempler paa Afgrøde af 350 Tdr. pr. Td. Land. Gjødning kan vi skaffe, naar vi vil, og Roedyrkningen vil efterhaanden formere den; vor Arbeidskraft er langt billigere, og saa have vi endnu det betydelige Fortrin, at vi endnu ikke kjende synderligt til alle de mange Sygdomme, Kobfrugterne lide af derovre, og som maaskee for en Deel ere begrundede i det fugtige Klima.

Dernæst har den engelske Landmand et stort Fortrin ved sin hyppige Græsmark, noget, som vi slet ikke kjende her. Den holder sig i Reglen meget tæt i Bunden og afgiver, naar Frøblandingen er heldig, en særdeles god Græsgang. Ogsaa her har jo vistnok den fugtige Sommer megen Indflydelse, men det maa dog indrømmes, at den gode Gjødningskraft, den dybere Bearbejdning og et fornuftigt Valg af Frøsorter maa have megen Indflydelse paa Græsmarken, og hvis der ikke tages tilbørligt Hensyn til disse Betingelser, vilde man selv der have en daarlig Græsmark. Rødkløver seer man sjelden meget af, derimod Alfikke, Hvidkløver og gul Humlekløver, naturligviis blandet med Græsarter, fortrinsviis engelsk Raigræs. Dernæst tager man ikke saa ofte Slet som vi, men afgræsfer Marken, og det maa dog vistnok ansees som et ikke uvigtigt Middel mod „Kløversygen“, om man ellers tør bruge dette Navn. Jeg talte i Northumberland med en Mand om Kløversygen, og han meente, at for 20 Aar siden var den mere frygtet der paa Eggen end nu, fordi Folk var bleven klogere og saae, at den ligefrem bestod i en Mangel paa Næringsstoffer i Jorden, og ved rigeligere Gjødning og dybere Pløining havde man efterhaanden faaet Bugt med den. Jeg troer derfor ogsaa, at vi her hos os paa vore veldrevne Gaarde efterhaanden ville lære at faae en god Græsmark, om vi end ikke i dette Punkt kunne naae saa vidt som de engelske Landmænd.

Disse 2 Punkter, Rodfrugtdyrkning og den hyperlige Græsmark, er det, som begrunder det udmærkede Qvæghold, man finder derovre, og uden disse 2 Faktorer vilde dette aldrig være blevet til hvad det nu er. En anseet Mand har sagt, at Collin og Bakewell ved Dannelsen og Udviklingen af de udmærkede Qvæg- og Faareracer have gjort Englands Agerbrug mere Gavn end nogen anden Mand, idet de have nødt Landmændene til at udvide Rodfrugtdyrkningen og til at fødre Kreaturerne godt for at fastholde og udvikle disse Racer. Englænderne forstaae aldeles ikke at fede uden Rodfrugter;

men det er ogsaa forbausende Resultater, de komme til ved deres Fedning, navnlig naar vi ville sammenligne dem med hvad vi have herhjemme. Jeg overværede et Fedeskue oppe i det nordlige Skotland og forbausedes meget over hvad jeg saae der; Formerne vare saa kolossale, og Dyrene saa ublagte med Fedt, at jeg aldeles ikke var istand til at kunne bedømme dem. Priserne, der opnaaedes for disse Dyr ved Salget Dagen efter Skuet, vare særdeles høie. Den høieste Priis gaves for en Flok af 5 Stude, der tog anden Præmie; de kostede £ 48 (432 Rdl.) Stykket. En anden Flok paa 50 Stude saae jeg solgt til £ 40 Stykket. Disse Dyr vare ikke beregnede for fremtidige Skuer; de gif lige til Slagterbænken i London, og den Priis, som gaves for dem, vil altsaa omtrentlig repræsentere Slagterværdbien. Den Slags Dyr, saa overbreven fede, betales sjelden med den høieste Priis pr. Stone, da Rjødets er for fedt, ligesom der ogsaa er for megen Talg og for mange Fedtansamlinger; men ansættes Prisen til 8 sh 7 d pr. Stone, hvilket er 2 d mindre end Prisen for bedste Drefjød var paa den Tid, vil hver af de førstnævnte 5 Stude have veiet i Rjødvægt 14 Hundredvægt eller 1414 Pund dansk. Forresten erkjende Landmændene selv, at denne Feden til Skuer er noget, som ikke betaler sig, og som kun gjøres for Wrens Skyld; thi det tager for lang Tid og koster for meget at bringe Dyrene op til saa stor en Vægt. Det er ogsaa forbausende, hvilken Masse Foder en Stud kan tage til sig. En af de meest bekjendte Federe i Aberdeenshire sagde, at en god Stud sjelden kunde tage mere end 14 Pund Oliefager om Dagen; dog havde han engang havt een, som havde ædt 21 Pund foruden Roer. Naar de have overstreden et vist Stadium, tager Wdelysten meget af, og de blive da i Reglen staaende paa 4 til 6 Pund.

De almindelig brugte Fedestude ere næsten alle Krydsninger af Korthorn med alt muligt andet. Korthorn skal der være i det altsammen, hvis det skal være godt, thi man mener der, og det vist med Rette, at Korthornskrydsninger blive

tidligere modne, samtidig med, at de opnaae en større Vægt. I Aberdeenshire, der er bekjendt som et af Britaniens bedste Fedebydistricter med udmærket kraftige Græsgange og gode Koer, lægges af enkelte Opdrættere megen Vind paa den fullede Angus- eller Aberdeenshirerace, og den siges at give det bedste og fineste Kjød, da Fedtet ligger aldeles indsprængt mellem Muskeltrævlerne, og heller ingen Steder seer man saadant Kjød som i Slagterboderne i Aberdeen. Men selv der erkjendes det dog, at det betaler sig bedre at krydse med Kort-horn, da disse Krydsninger, modsat reen Angus, opnaae en Tredebeel større Vægt i samme Tid og tillige give et meget godt Kjød. Derfor seer man selv der, i Angusracens Hjemstavn, kun sjelden reen Angus som Fededyr; de holdes kun som Opdræt for at bevare Racen reen. Iøvrigt er det derovre med Opdrættet noget lignende som her hjemme hos os, det vil sige, det er sjelden, at Studene, uden i det smaa, opdrættes paa den samme Gaard, som feber dem; i Reglen komme de unge Stude fra Districter med magrere Græsgange. Men deri ligger Forskjellen fra vort Dvæghold, at de lige fra Kalvealderen holdes paa Koer som Hovedfoder, stundom endog med Tilfætning af et Par Pund Oliefager, og altid holdes godt; thi den engelske Opdrætter veed, at faaer den unge Stud først Lov til at tabe i Huld, vil det blive ham langt dyrere at gjenvinde det Tabte end at vedligeholde det. Det, at den aldrig faaer Lov til at gaae tilbage, medvirker meget til den tidlige Modenhed; thi Dyret udvikles derved til bestandig at tage et større og større Quantum Foder til sig. Det er sjelden man seer en Fedestud paa Markedet ældre end 3 Aar; 2, 2½ til 3 Aar er den almindelige Alder, og der opnaaes da i Reglen for jevnt gode Fedestude fra £ 20 til £ 30 for Stykket ved en Kjøbvægt af 500 til 800 Pund. Fedningen drives naturligtviis meget forskjelligt. Kun er det altid Koerne og Oliefagerne det dreier sig om, og navnlig i de senere Aar ere disse sidste blevne meget udbredte og have vunden Anerkjendelse som Fedefoder. Der er stor Forskjel paa Koernes Godhed i

de forskjellige Districter, eftersom disse egne sig mere eller mindre for dem. Som før omtalt er Aberbeenshire bekjendt for sine gode og kraftige Koer, og man feber der saagodt som ubelukkende med dem, idet man kun de sidste 5 til 6 Uger før Afgangen giver 3—4 Pund Oliefager og et Par Pund Korn. Længere sydpaa derimod seer man Oliefager anvendte gjennem hele Fedetiden, og det erkjendes ogsaa, at Koerne her have mindre Næringsværdi, hvilket ubetinget er begrundet i Klima og Naturforhold. — Korn bruges langt mindre til Fedning end her hjemme; thi der menes, at ved Kornfedning samles Fedtet fortrinnsviis paa enkelte Steder, og navnlig at der sættes megen Talg, medens Oliefagerne lægge det indsprængt mellem Musseltredlerne og derved give et smukt meleret Kjød. Kornfedning betaler sig ikke, siges der, thi Talgmassen kan ikke bedømmes, endog kun tilnærmelsesviis, før Dyret er slagtet. Det er de syldige og umfangsrige Musfler, som stikke Slagteren i Dinene, og det er efter dem han betaler Dyret, ikke efter Talgmængden. Det viser sig ogsaa med vore Stude; de ere jo hovedsageligen fodrede med Korn, og de have ogsaa vundet det Ord, at de slagte langt bedre end de synes og forholdsviis har megen Talg.

Ogsaa om Sommeren paa Græsset fedes der en heel Deel Stude, men i Reglen gives der i kortere eller længere Tid før Afgangen et Tilskud af Oliefager fra 2 til 4 Pund om Dagen.

At vi, hvis vor Fedning skal blive til noget, maae følge Englands Fodspor, ligger klart for Dagen, og det er jo en allerede længe erkjendt Sætning, at stærk Fodring, hvad enten det steer ved Meieribrift eller ved Fedning, er det, som skal hjælpe vort Agerbrug op. Det er sikkert i Fedningen vi staae længst tilbage, men det maa dog erkjendes, at vi i den Retning have, hvad vi skulle begynde med. Vi have en god Qvægrace, der sikkert ved et bedre Opdræt og ved Krydsning kan give os gode Fededyr; vi kunne dyrke Koer med Fordeel; vi have Oliefagerne og det billigere end de engelske Landmænd,

vi ligge ikke længere fra Markedet end at vi uden Bønselighed og uden for stor Bekostning kunne sende vore Kreaturer dertil, saa Alt taler for, at vi i den Retning kunne drive det langt videre end vi nu gjøre. At det er et stort Tab for vort Agerbrug, at vi udføre vore Oliekager, indsees let, og dette Tab vil stedse vise sig føleligere, efterhaanden som Trangen til kunstig Gjødning bliver større, samtidig med, at Rilderne begynde at svigte, og det vil vistnok derfor stille sig saaledes, at vi ville blive henviste til gennem Oliekagerne ved Jædningen at forskaffe vore Marker det Tilskud af Næringsmidler, der efterhaanden vil vise sig at blive mere nødvendigt, og derfor bør Jædningen sikkert betragtes som et saare vigtigt Punkt i vort Agerbrugs Udvikling. —

Til sidst skal jeg anføre lidt om Damppløvene. Jeg saa adskillige arbeide derovre, og det interesserede mig grumme meget; thi de Forestillinger, vi herhjemme have derom, ere i Reglen feilagtige. Vi tænke os det som noget, der dog er en Hage ved, og som i det mindste kun kan anvendes under ganske særegent gunstige Forhold. Dette er ingenlunde Tilfældet; thi vel er en jevn Mark og en regelmæssig Form helbige Betingelser, men dog ingenlunde nødvendige. Jeg saa Marker pløies, der vare temmelig ujevne, og det gav mig den Overbeviisning, at vi paa mange Gaarde baade paa Øerne og paa Sjællands Østkyst ville kunne anvende dem. De mange jordfaste Steen i vor Jord ville være meest til Hinder; men desuagtet har Damppløining sikkert ogsaa hos os en Fremtid for sig. Damppløining er endnu neppe billigere end anden Pløining, men man maa huske paa, at det er de samme to Pløve, Fowlers og Howards, som man begyndte med, der endnu stadig bruges, og naar Patentet om saa Aar udløber, vil man sikkert kunne vente flere Forbedringer. Den store Fordeel ved Damppløining ligger deri, at den tilsteder en dybere Bearbejdning af Jorden; Damppløvene gaae med Letted 9 Tommer dybt, og „Grubning“, ved hvilken Jorden kun løsnes og gennemrodes, kan udføres til 18 Tommers Dybde.

En saadan Grubning maa betragtes som en Grundkapital, der nedlægges i Jorden; det er et dyrt Arbeide og viser vel ikke strax sin Virkning, men vil sikkert betale sig tilfulde. Fowlers Damppløvs sees hyppigt derovre; den arbeider særdeles smukt, vander Jorden fortrinligt og bryder Juren godt; til Winterpløining kan man ikke tænke sig Arbeidet bedre udført. En Maskine til 14 Hestes Kraft forbruger 1 Ton Kul (ca. 8 Td.) i 10 Timer, kan pløje 7 til 8 Acres og grubbe 4 til 6. Den er ikke meget sammensat, og er som Følge deraf heller ikke meget udsat for Bræk. Jeg saae en Maskine arbejde, som havde været brugt der paa Gaarden i 4 Aar, og i den Tid havde der kun været Bræk paa den et Par Gange.
